

SAÏDJAH

ADINDA

MAX HAVELAAR

SAÏDJAH EN ADINDA

MULTATULI
SAÏDJAH EN ADINDA

FRAGMENT UIT DEN
MAX HAVELAAR

UITGEGEVEN IN HET MULTATULI
HERDENKINGSJAAR 1937 DOOR DE
WERELDBIBLIOTHEEK-VEREENIGING

NIET IN DEN HANDEL

SÄIDJAH'S VADER

had een buffel, waarmede hy zyn veld bewerkte. Toen deze buffel hem was afgenomen door het distriktshoofd van Parang-Koedjang, was hy zeer bedroefd, en sprak geen woord, vele dagen lang. Want de tyd van ploegen was naby, en 't was te vreezen, als men de sawah niet tydig bewerkte, dat ook de tyd van zaaien zou voorbygaan, en eindelyk dat er geen padie zou te snyden zyn, om die te bergen in den lombong van het huis.

Ik moet hierby voor lezers, die wel Java doch niet Bantam kennen, de opmerking maken dat in deze residentie persoonlyk grondeigendom bestaat, wat elders niet het geval is.

Säidjah's vader nu was zeer bekommerd. Hy vreesde dat zyn vrouw behoefte zou hebben

aan ryst, en ook Saïdjah die nog een kind was, en de broertjes en zusjes van Saïdjah.

Ook zou het distriktshoofd hem aanklagen by den adsistent-resident, als hy achterlyk was in de betaling zyner landrenten. Want daarop staat straf by de wet.

Toen nam Saïdjah's vader een kris die poe-saka was van zijn vader. De kris was niet zeer schoon, maar er waren zilveren banden om de scheede, en ook op de punt der scheede was een plaatje zilver. Hij verkocht deze kris aan een Chinees die op de hoofdplaats woonde, en kwam te huis met vier-en-twintig gulden, voor welk geld hij een anderen buffel kocht.

Saïdjah, die toen omstreeks zeven jaar oud was, had met den nieuwen buffel spoedig vriendschap gesloten. Ik zeg niet zonder doel: vriendschap, want het is inderdaad treffend te zien hoe de javasche kerbo zich hecht aan den kleinen jongen die hem be-waakt en verzorgt. Het sterke dier buigt gewillig den zwaren kop rechts of links of omlaag naar den vingerdruk van 't kind, dat hy kent, dat hy verstaat, waarmede hy is opgegroeid.

Zulke vriendschap had dan ook de kleine Saïdjah spoedig weten inteboezemen aan den nieuwen gast, en Saïdjah's aanmoedigende kinderstem scheen meer kracht nog te geven aan de krachtvolle schoften van 't sterke dier, als het den zwaren kleigrond opscheurde en zyn weg teekende in diepe, scherpe voren. De buffel keerde gewillig om als hy aan 't eind was van den akker en verloor geen duimbreed gronds by het terugploegen van de nieuwe voor, die altijd naast de oude lag als ware de sawah een tuingrond geweest, geharkt door een reus.

Daarnaast lagen de sawah's van Adinda's vader, den vader van 't kind dat met Saïdjah huwen zou. En als Adinda's broertjes aankwamen aan de tusschenliggende grens, juist als ook Saïdjah dáár was met zyn ploeg, dan riepen zy elkander vroolyk toe, en roemden om-stryd de kracht en de gehoorzaamheid hunner buffels. Maar ik geloof dat die van Saïdjah de beste was, misschien wel omdat deze hem beter dan de anderen wist toetespreken. Want buffels zyn zeer gevoelig voor goede toespraak.

Saïdjah was negen jaar oud geworden, en

Adinda reeds zes jaren, voor deze buffel aan Saïdjah's vader werd afgenomen door het distriktshoofd van Parang-Koedjang.

Saïdjah's vader, die zeer arm was, verkocht nu aan een Chinees twee zilveren klamboehaken, poesaka van de ouders zyner vrouw, voor achttien gulden. En voor dit geld kocht hy een nieuwen buffel.

Maar Saïdjah was bedroefd. Want hy wist van Adinda's broertjes, dat de vorige buffel was heengedreven naar de hoofdplaats, en hy had zyn vader gevraagd of deze het dier niet gezien had toen hy dáár was om de klamboe-haken te verkoopen? Op welke vraag Saïdjah's vader niet had willen antwoorden. Daarom vreesde hy dat zyn buffel geslacht was, zooals de andere buffels die het distriktshoofd afnam aan de bevolking. En Saïdjah schreide veel als hy dacht aan den armen buffel waarmede hy twee jaren zoo innig had omgegaan. En hy kon niet eten, langen tyd, want zyn keel was te nauw als hy slikte.

Men bedenke dat Saïdjah een kind was.

De nieuwe buffel leerde Saïdjah kennen en nam in de genegenheid van 't kind zeer

spoedig de plaats in van zijn voorganger . . . al te spoedig eigenlijk. Want, helaas, de was-indrukken van ons hart worden zoo licht gladgestreken, om plaats te maken voor later schrift. Hoe dit zy, de nieuwe buffel was wel niet zoo sterk als de vorige . . . wel was 't oude juk te ruim voor zijn schoft . . . maar 't arme dier was gewillig als zijn voorganger die geslacht was, en al kon dan Saïdjah niet meer roemen op de kracht van zyn buffel by 't ontmoeten van Adinda's broertjes aan de grens, hy beweerde toch dat geen ander den zynen overtrof in goeden wil. En wanneer de vore niet zoo rechtlyinig liep als voorheen, of als er aardklonten ondoorgesneden waren omgegaan, werkte hy dat gaarne by met zyn patjol, zooveel hy kon. Bovendien, geen buffel had een oeser-oeseran als de zyne. De penghoeloe zelf had gezegd dat er ontong was in den loop dier haarwervels op de achterschoften.

Eens, in 't veld riep Saïdjah te-vergeefs zyn buffel toe, wat spoed te maken. Het dier stond pal. Saïdjah, verstoord over zoo groote en vooral zoo ongewone weerspannigheid, kon zich niet weerhouden een beleediging

te uiten. Hy riep a.s. Ieder die in Indië geweest is, zal my verstaan. En wie me niet verstaat, wint er by dat ik hem de uitlegging spaar van een grove uitdrukking.

Saïdjah bedoelde evenwel niets kwaads daarmede. Hy zei 't maar omdat hy 't zoo dikwyls had hooren zeggen door anderen, als ze ontevreden waren over hun buffels. Doch hy had het niet behoeven te zeggen, want het baatte niet; zyn buffel deed geen stap verder. Hy schudde den kop als om 't juk aftewerpen . . . men zag den adem uit zyn neusgaten . . . hy blaasde, sidderde, rilde . . . er was angst in zyn blauw oog en de bovenlip was opgetrokken zoodat het tandvleesch bloot lag . . .

„Vlucht, vlucht, riepen op eenmaal Adinda's broertjes, Saïdjah vlucht! Daar is een tyger!” En allen ontteden hun buffels van de ploegjukken, en slingerden zich op de breede ruggen, en galoppeerden weg door de sawah's, over galangangs, door modder, door kreupelhout en bosch, en allang-allang, langs velden en wegen. En toen ze hygend en zweetend binnenrenden in het dorp Badoer, was Saïdjah niet by hen.

Want toen deze zyn buffel, bevryd van het juk, had bestegen als de anderen om te vluchten als zy, had een onverwachte sprong van het dier hem 't evenwicht benomen en ter-aarde geworpen. De tyger was zeer na . . . Saïdjah's buffel, voortgedreven door eigen vaart, schoot eenige sprongen voorby de plek waar zyn kleine meester den dood wachtte. Maar door eigen vaart alleen, en niet door eigen wil, was het dier verder gegaan dan Saïdjah. Want nauw had het de stuwing overwonnen die alle stof beheerscht, ook na 't ophouden der oorzaak die haar voortstuwde, of het keerde terug, zette zyn plomp lyf op zyn lompe pooten als een dak over het kind, en keerde zyn gehoornden kop naar den tyger. Deze sprong . . . maar hy sprong voor 't laatst. De buffel ving hem op zyn hoornen en verloor slechts wat vleesch dat de tyger hem uitsloeg uit den hals. De aanvaller lag daar met opengescheurden buik, en Saïdjah was gered. Wèl was er ontong geweest in de oeser-oeseran van dien buffel!

Toen deze buffel aan Saïdjah's vader was afgenomen en geslacht . . .

Ik heb u gezegd, lezer, dat myn verhaal eentonig is.

. . . toen deze buffel geslacht was, telde Saïdjah twaalf jaar, en Adinda weefde sarongs, en batikte die met puntige kapala. Ze had reeds gedachten te brengen in den loop van haar verschuitle, en ze teekende droefheid op haar weefsels, want ze had Saïdjah zeer treurig gezien.

En ook Saïdjah's vader was zeer bedroefd, doch zyn moeder het meest. Deze toch had de wonde genezen aan den hals van het trouwe dier dat haar kind ongedeerd had thuis-gebracht, nadat zy op de mare van Adinda's broertjes gemeend had dat het was weggevoerd door den tyger. Ze had die wond zoo dikwyls bezien met de gedachte hoe diep de klauw die zóó ver indrong in de ruwe vezelen van den buffel, zou voortgedreven zyn in 't weeke lyf van haar kind, en telkens als ze versche geneeskruiden had gelegd op de wonde, streelde zy den buffel en sprak hem eenige vriendelyke woorden toe, dat het goede trouwe dier toch weten zou hoe dankbaar een moeder is! Ze hoopte later dat de buffel haar toch mocht verstaan

hebben, want dan had hy ook haar schreien begrepen toen hy werd weggevoerd om geslacht te worden, en hy had geweten dat het niet Saïdjah's moeder was, die hem slachten liet.

Eenigen tyd daarna vluchtte Saïdjah's vader uit het land. Want hy was zeer bevreesd voor de straf als hy zyn landrenten niet betalen zou, en hy had geen poesaka meer om een nieuwen buffel te koopen, daar zyn ouders altyd in Parang Koedjang woonden, en hem dus weinig hadden nagelaten. Ook de ouders van zyn vrouw woonden altyd in datzelfde distrikt. Na 't verlies van den laatsten buffel hield hy zich nog eenige jaren staande door te werken met gehuurde ploegdieren. Maar dit is een zeer ondankbare arbeid, en bovenal verdrietig voor iemand die in 't bezit van eigen buffels geweest is. Saïdjah's moeder stierf van verdriet, en toen maakte zyn vader in een moedeloos oogenblik zich weg uit Lebak en uit Bantam, om werk te zoeken in 't Buitenzorgsche. Hy werd met rottingslagen gestraft omdat hy Lebak verlaten had zonder pas, en door de politie teruggebracht naar Badoer. Hier werd

hy in de gevangenis geworpen omdat men hem voor krankzinnig hield, wat zoo vreemd niet zou geweest zyn, en omdat men vreesde dat hy in een oogenblik van matah-glap, amokh maken of andere verkeerdheden begaan zou. Maar hy was niet lang gevangen, wyl hy kort daarop stierf.

Wat er geworden is van de broertjes en zusjes van Saïdjah weet ik niet. Het huisje dat zy bewoonden te Badoer, stond eenigen tyd ledig en spoedig viel het in, daar 't slechts van bamboe gebouwd was, en gedekt met atap. Een weinig stof en vuil dekte de plek waar veel geleden werd. Er zyn veel zulke plekken in Lebak.

Saïdjah was reeds vyftien jaar, toen zyn vader naar Buitenzorg vertrok. Hy had dezen niet daarheen vergezeld omdat hy grooter plannen in zyn gemoed omdroeg. Men had hem gezegd dat er te Batavia vele heeren waren die in bendies reden, en dat er dus licht voor hem een dienst zou te vinden zyn als bendie-jongen, waartoe men gewoonlyk iemand kiest, die nog jong is en onvolwassen, om niet door te veel zwaarte achter op het tweewielig rytuig, 't evenwicht

te breken. Er was, had men hem verzekerd, by goed gedrag veel te winnen in zoodanige bediening. Misschien zelfs zou hy op deze wyze binnen drie jaren geld kunnen oversparen, genoeg om twee buffels te koopen. Dit vooruitzicht lachte hem toe. Met fieren tred, zooals iemand gaat die groote zaken in den zin heeft, trad hy na 't vertrek zyns vaders by Adinda binnen, en deelde haar zyn plan mede.

„Denk eens, zeide hy, als ik wederkom zullen wy oud genoeg zyn om te trouwen, en we zullen twee buffels hebben!”

„Heel goed, Saïdjah! Ik wil gaarne met je trouwen als je terugkomt. Ik zal spinnen, en sarongs en slendangs weven, en batikken, en heel vlytig zyn al dien tyd.”

„O, ik geloof je, Adinda! Maar . . . als ik je getrouwd vind?”

„Saïdjah, je weet immers wel dat ik met niemand trouwen zal. Myn vader heeft me toegezegd aan uw vader.”

„En jyzelf?”

„Ik zal trouwen met u, wees daar zeker van!”

„Als ik terugkom zal ik roepen in de verte . . .”

„Wie zal dat hooren, als we ryst stampen in 't dorp?”

„Dat is waar. Maar Adinda . . . o ja, dit is beter: wacht me by het djati-bosch, onder den ketapan waar je my de melatti hebt gegeven.”

„Maar, Saïdjah, hoe kan ik weten wanneer ik moet heengaan om je te wachten by den ketapan?”

Saïdjah bedacht zich een oogenblik, en zeide: „Tel de manen. Ik zal uitblyven driemaal twaalf manen . . . deze maan rekt niet mee. Zie, Adinda, kerf een streep in je rystblok by elke nieuwe maan. Als je driemaal twaalf strepen hebt ingesneden, zal ik den dag die dáárop volgt, aankomen onder den ketapan. Beloof je dáár te zijn?”

„Ja, Saïdjah! Ik zal onder den ketapan by het djati-bosch wezen als je terugkomt”.

Nu scheurde Saïdjah een strook van zyn blauwen hoofddoek, die zeer versleten was, en hy gaf dat stukje lynwaad aan Adinda, dat ze 't bewaren zou als een pand, en toen verliet hy haar en Badoer.

Hy liep vele dagen voort. Hy ging Rangkas-Betoeng voorby, dat nog niet de hoofdplaats

was van Lebak, en Warang-Goenoeng waar toen de adsistent-resident woonde, en den volgenden dag zag hy Pandeglang dat daar ligt als in een tuin. Weder een dag later kwam hy te Serang aan, en stond verbaasd over de pracht van zulk een groote plaats met vele huizen, gebouwd van steen, en gedeckt met roode pannen. Saïdjah had nooit zooiets gezien. Hy bleef daar een dag omdat hy vermoeid was, maar 's nachts in de koelte ging hy verder, en kwam tot Tangerang, den volgenden dag, voor nog de schaduw gedaald was tot zyn lippen, hoewel hy den grooten toedoeng droeg dien zyn vader hem had achtergelaten.

Te Tangerang baadde hy zich in de rivier naby de overvaart, en hy rustte uit in 't huis van een bekende zyns vaders, die hem wees hoe men stroochoeden vlecht, even als die van Manilla komen. Hy bleef daar een dag om dit te leeren, want hy bedacht hiermee later misschien iets te kunnen verdienen, als hy niet slagen mocht te Batavia. Den volgenden dag tegen den avond toen 't koel werd, bedankte hy zyn gastheer zeer, en ging verder. Zoodra 't geheel donker was,

opdat niemand het zien zou haalde hy 't blad te voorschyn, waarin hy de melatti bewaarde, die Adinda hem gegeven had onder den ketapan-boom. Want hy was bedroefd geworden omdat hy haar niet zien zou in zóó langen tyd. Den eersten dag, en ook den tweeden, had hy minder sterk gevoeld hoe alléén hy was, omdat zyn ziel geheel was ingenomen door 't groote denkbeeld geld te verdienen tot het koopen van twee buffels, daar zyn vader zelf nooit meer bezeten had dan één, en zyn gedachten richtten zich te veel op het weerzien van Adinda, om plaats te bieden aan veel droefheids over het afscheid. Hy had dat afscheid genomen in overspannen hoop, en in zijn gedachten het vastgeknoopt aan 't eindelyk terugzien onder den ketapan. Want zóó groote rol speelde het uitzicht op dat weerzien in zyn hart, dat hy, by 't verlaten van Badoer dien boom voorbygaande, iets vroolyks voelde, als waren ze reeds voorby, de zes-en-dertig manen, die hem scheidden van dat oogenblik. Het was hem voorgekomen als hadde hy slechts omtekeeren, alsof hy reeds terugkwam van de reis, om Adinda te

zien, hem wachtende onder dien boom. Maar hoe verder hy zich verwyderde van Badoer, en hoe meer hy lette op den vreese-lyken duur van één dag, hoe meer hy de zes-en-dertig manen die voor hem lagen, begon lang te vinden. Er wàs iets in zyn ziel, dat hem minder snel deed voortstappen. Hy voelde droefheid in zyn knieën, en al was 't geen moedeloosheid die hem overviel, het was toch weemoed die niet ver is van moedeloosheid. Hy dacht er aan, terugte-keeren, maar wat zou Adinda zeggen van zóó weinig hart?

Daarom liep hij door, al liep hy minder snel dan den eersten dag. Hy had de melatti in de hand, en drukte die dikwijls tegen zyn borst. Hij was veel ouder geworden sedert drie dagen, en begreep niet meer hoe hy vroeger zoo kalm geleefd had, daar toch Adinda zoo naby hem was en hy haar zien kon telkens en zoo lang hy wilde. Want nu zou hy niet kalm wezen als hy verwachten kon dat ze straks voor hem staan zou. En ook begreep hy niet dat hy na 't afscheid niet nogeens was teruggekeerd om haar nog éénmaal aantezien. Ook kwam hem voor den

geest hoe hy nog kort geleden met haar gewist had over de koord die zy spon voor den lalayang van haar broertjes, en die gebroken was omdat er, naar hy meende, een fout was in haar spinsel, waardoor een weddenschap was verloren gegaan tegen de kinderen uit Tjipoeroet. „Hoe was 't mogelyk, dacht hy, hierover boos te worden op Adinda? Want al h  d zy een fout gesponnen in de koord, en al ware de weddenschap van Badoer tegen Tjipoeroet verloren d   rdoor, en niet door de glasscherf — zoo ondeugend en handig dan geworpen door den kleinen Djamien die zich verschool achter den pagger — had ik zelfs d  n zoo hard mogen wezen tegen haar, en haar noemen met onbehoorlijke namen? Wat zal 't zyn als ik sterf te Batavia zonder haar vergeving te hebben gevraagd voor z  o groote ruwheid? Zal 't niet wezen alsof ik een slecht mensch ben die scheldwoorden werpt op een meisje? En zal niet, als men hoort dat ik gestorven ben in een vreemd land, ieder te Badoer zeggen: „het is goed dat S  idjah stierf, want hy heeft een grooten mond gehad tegen Adinda?“

Zoo namen zijn gedachten een loop die veel

verschilde van de vorige overspanning, en onwillekeurig uitten ze zich, eerst in halve woorden binnensmonds, weldra in een alleenspraak, en eindelyk in den weemoedigen zang waarvan ik hier de vertaling laat volgen. Eerst was myn voornemen wat maat en rym te brengen in die overzetting, doch evenals Havelaar vind ik beter dat keurslyf wegtelaten.

„Ik weet niet waar ik sterven zal.

Ik heb de groote zee gezien aan de Zuidkust, toen ik daar was met myn vader om zout te maken.

Als ik sterf op de zee, en men werpt myn lichaam in het diepe water, zullen er haaien komen.

Ze zullen rondzwemmen om myn lyk, en vragen:
„wie van ons zal het lichaam verslinden dat daar daalt in het water?”

Ik zal 't niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.

Ik heb het huis zien branden van Pa-ansoe, dat hyzelf had aangestoken omdat hij matah-glap was.

Als ik sterf in een brandend huis, zullen er gloeiende stukken hout neervallen op myn lyk.

En buiten het huis zal een geroep zyn van menschen die water werpen om het vuur te dooden.

Ik zal 't niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.

Ik heb den kleinen Si-oenah zien vallen uit den
klappaboom, toen hy een klappa plukte voor
zyne moeder.

Als ik val uit een klappaboom, zal ik dood neder-
liggen aan den voet in de struiken, als Si-oenah.

Dan zal myne moeder niet schreien, want zy is dood.

Maar anderen zullen roepen: „zie, daar ligt
Saïdjah!” met harde stem.

Ik zal 't niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.

Ik heb het lyk gezien van Pa-lisoe, die gestorven
was van hoogen ouderdom, want zyne haren
waren wit.

Als ik sterf van ouderdom, met witte haren, zullen
de klaagvrouwen om myn lyk staan

En zy zullen misbaar maken als de klaagvrouwen
bij Palisoe's lyk. En ook de kleinkinderen
zullen schreien, zeer luid.

Ik zal 't niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.

Ik heb velen gezien te Badoer, die gestorven waren.
Men kleedde hen in een wit kleet, en begroef
hen in den grond.

Als ik sterf te Badoer, en men begraaft my buiten
de dessah, oostwaarts tegen den heuvel, waar
't gras hoog is . . .

Dan zal Adinda daar voorbygaan, en de rand van
haar sarong zal zachtens voortschuiven langs
het gras . . .

Ik zal het hooren”.

Saïdjah kwam te Batavia aan. Hy verzocht een heer hem in dienst te nemen, hetgeen die heer terstond deed omdat hy Saïdjah niet verstonde. Want te Batavia heeft men gaarne bedienden die nog geen maleisch spreken en dus nog niet zoo bedorven zyn als anderen die langer in aanraking waren met europesche beschaving. Saïdjah leerde spoedig maleisch, maar paste braaf op, want hy dacht altyd aan de twee buffels die hy koopen wilde, en aan Adinda. Hy werd groot en sterk omdat hy alle dagen at, wat te Badoer niet altyd wezen kon. Hy was bemind in den stal, en zou zeker niet afgewezen zyn als hy de dochter van den koetsier ten-huwelyk gevraagd had. Zyn heer zelf hield zooveel van Saïdjah, dat deze spoedig werd verheven tot huisbediende. Men verhoogde zyn loon, en gaf hem bovendien gedurig geschenken, omdat men zoo byzonder tevreden was over zyn diensten. Mevrouw had den roman van Sue gelezen die

zooveel kort gerucht maakte, en dacht altyd aan prins Djalma wanneer ze Saïdjah zag. Ook de jonge meisjes begrepen beter dan vroeger hoe de javaansche schilder Radhen Saleh zoo grooten opgang had gemaakt te Parys.

Maar men vond Saïdjah ondankbaar toen hy, na byna drie jaren dienst, zyn ontslag vroeg en om een bewys verzocht dat hy zich goed gedragen had. Men kon hem dit echter niet weigeren, en Saïdjah ging met een vroolyk hart op reis.

Hij ging voorby Pising, waar eens Havelaar woonde, lang geleden. Maar dit wist Saïdjah niet. En al had hy 't geweten, hy droeg heel iets anders in de ziel dat hem bezig hield. Hy telde de schatten die hy t'huisbracht. In een bamboezen rol had hy zyn pas en 't getuig-schrift van goed gedrag. In een koker die aan een lederen riem bevestigd was, scheen iets zwaars gedurig te slingeren tegen zyn schouder, maar hy voelde dit gaarne. . . . ik geloof 't wèl! Dáárin waren dertig spaansche-matten, genoeg om drie buffels te koopen. Wat zou Adinda zeggen! En dit was nog niet alles. Op zyn rug zag men de met zilver be-

slagen scheede van een kris dien hy in een gordel droeg. Het gevest was zeker van fyn uitgesneden kamoening, want hy had het met veel zorg gewikkeld in een zyden omhulsel. En hy bezat nog meer schatten. In de wrong van den kahin om zyn lendenen bewaarde hy een buikband van breede zilveren schakels, met gouden ikatpendieng. Het is waar dat de band kort was: maar ze was zoo slank. . . . Adinda!

En aan een koordjen om den hals, onder zyn voor-baadjoe droeg hy een zyden zakje, waarin eenige verdroogde melatti.

Was 't wonder dat hy te Tangerang zich niet langer ophield dan noodig was tot het bezoeken van den bekende zyns vaders, die zoo fyne stroohoeden vlocht? Was 't wonder dat hy weinig zeide tot de meisjes op zyn weg, die hem vroegen: „waarheen, waarheen?” zoo als de groet is in die streken? Was 't wonder dat hy Serang niet meer zoo voornaam vond, hy die Batavia had leeren kennen? Dat hy niet meer wegkroop in de pagger, zooals hy deed voor drie jaren, toen de resident kwam voorby ryden, hy die den veel grooteren heer had gezien, die te Buitenzorg woont en de

grootvader is van den Soesoehoenan van Solo? Was 't wonder dat hy weinig acht sloeg op de vertellingen van wie een eind wegs met hem gingen en spraken van al 't nieuws in Bantan-Kidoel? Dat hy nauwelyks luisterde toen men hem verhaalde dat de koffikultuur na veel onbeloonde moeite geheel was ingetrokken? Dat het distriktshoofd van Parang-Koedjang, wegens roof op den publieken weg was veroordeeld tot veertien dagen arrest ten-huize van zyn schoonvader? Dat de hoofdplaats was verlegd naar Rangkas-Be-toeng? Dat er een nieuwe adsistent-resident gekomen was, omdat de vorige was gestorven, eenige maanden geleden? Hoe die nieuwe beambte gesproken had op de eerste sebah-vergadering? Hoe er sedert eenigen tyd niemand was gestraft wegens klachte, en hoe men onder de bevolking hoopte dat al 't gestolene zou worden weergegeven of vergoed?

Neen, hy had schooner beelden voor 't oog zyner ziel. Hy zocht den ketapan-boom in de wolken, te ver nog als hy was om dien te zoeken by Badoer. Hy greep naar de lucht die hem omgaf, als wilde hy de gestalte omvatten die hem wachten zou onder dien

boom. Hy teekende zich Adinda's gelaat, haar hoofd, haar schouder.... hy zag den zwaren kondoh, zoo glinsterend zwart gevangen in eigen strik, afhangend in haar hals.... hy zag haar groot oog, schitterend in donkeren weerschyn.... de neusvleugels die ze zoo fier optrok als kind, wanneer hy — hoe was 't mogelyk! — haar plaagde, en den hoek van haar lippen waarin zy een glimlach bewaarde. Hy zag hare borst, die nu zwellen zou onder de kabaai.... hy zag hoe de sarong, die zyzelf geweven had, haar heupen nauw omsloot, en, de dy volgend in gebogen lijn, langs de knie neerviel in heerlyke golving op den kleinen voet.... Neen, hy hoorde weinig van wat men hem zeide. Hy hoorde geheel andere tonen. Hy hoorde hoe Adinda zeggen zou: „zy wèl gekomen, Saïdjah! Ik heb aan u gedacht by spinnen en by weven, en by 't stampen van de ryst in het blok dat driemaal twaalf kerven draagt van myne hand. Hier ben ik onder den ketapan, den eersten dag der nieuwe maan. Zy wèl gekomen, Saïdjah: ik wil uw vrouw zyn! Dàt was de muziek die in zyn ooren weerklonk en hem belette te luisteren naar al 't

nieuwe dat men hem verhaalde op zyn weg. Eindelyk zag hy den ketapan. Of liever hy zag een donkere plek die veel sterren bedekte voor zyn oog. Dat moest het Djatibosch wezen, by den boom waar hy Adinda zou weerzien, den volgenden dag na 't opgaan der zon. Hy zocht in het duister, en betastte vele stammen. Weldra vond hy een bekende oneffenheid aan de zuidzyde van een boom, en hy legde den vinger in een gleuf die Si-Panteh daarin gehakt had met zyn parang, om den pontianak te bezweren die schuld had aan de tandpyn van Panteh's moeder, kort voor de geboorte van zyn broertje. Dát was de ketapan dien hy zocht.

Ja, wèl was dit de plek waar hy voor 't eerst Adinda anders had aangezien dan zyn overige speelgenootjes, omdat ze daar voor het eerst geweigerd had deelenemen aan een spel dat ze toch had meegespeeld met alle kinderen, knapen en meisjes, nog kort te voren. Dáár had ze hem de melatti gegeven.

Hy zette zich neder aan den voet van den boom, en zag op naar de sterren. En als er een verschoot, nam hy dit aan als een groet by zyn wederkomst te Badoer. En hy dacht

er aan, of Adinda nu slapen zou? En of ze wel goed de manen had ingesneden in haar rystblok? Het zou hem zoo smarten wanneer zy een maan had overgeslagen, alsof 't niet genoeg ware.... zes-en-dertig! En of ze schoone sarongs en slendangs zou gebatikt hebben? En ook vraagde hy zich, wie er toch wel wonen zou in zyns vaders huis? En zyn jeugd kwam hem voor den geest, en zyne moeder, en hoe de buffel hem had gered van den tyger, en hy bepeinsde wat er toch zou geworden zyn van Adinda als die buffel minder trouw ware geweest?

Hy lette zeer op het dalen der sterren in 't westen, en by elke ster die aan de kim verscheen, berekende hy hoe de zon weer iets nader was aan haren opgang in het oosten, en hoeveel nader hyzelf aan 't weerzien van Adinda.

Want zeker zou ze komen by den eersten straal, ja, by 't schemeren reeds zou ze daar zyn.... ach, waarom was ze niet reeds gekomen den vorigen dag?

Het bedroefde hem dat ze 't niet was vooruitgelopen, het schoone oogenblik dat hem drie jaren lang de ziel had voorgelicht met

onbeschryfelyken glans. En, onbillyk als hy was in de zelfzucht zyner liefde, scheen 't hem toe dat Adinda had moeten dáár zyn, wachtende op hem, hy die zich nu beklagde — vóór den tyd reeds! — dat hy te wachten had op háár.

Maar hy beklagde zich ten-onrechte. Want nog was de zon niet opgegaan, nog had het oog van den dag geen blik geworpen op de vlakke. Wel verbleekten de sterren daar omhoog, beschaamd dat er spoedig een eind komen zou aan haar heerschappy.... wel vloeiden er vreemde kleuren over de toppen der bergen, die donkerder schenen naarmate ze scherper afstaken op lichter grond.... wel vloog er hier-en-daar door de wolken in het oosten iets gloeiends — pylen van goud en van vuur die heen-en-weer werden geschoten, evenwydig aan de kim — maar ze verdwenen weer en schenen neertevallen achter de ondoordringbare gordyn die nog altyd den dag bleef verbergen voor de oogen van Saïdjah.

Toen werd het allengs lichter en lichter om hem heen. Hy zag reeds het landschap, en reeds kon hy de kuif onderscheiden van 't

klappa-boschje waarin Badoer verscholen ligt.... daar sliep Adinda!

Neen, ze sliep niet meer! Hoe zou ze kunnen slapen? Wist ze niet dat Saïdjah haar wachten zou? Gewis, ze had niet geslapen den ganschen nacht! Zeker had de dorpswacht geklopt aan hare deur, om te vragen waarom de pelitah voortbrandde in haar huisjen, en met lieven lach had ze gezegd dat een gelofte haar wakker hield om den slendang afteweven waaraan ze bezig was, en die gereed moest zyn voor een eersten dag der nieuwe maan.

Of ze had den nacht doorgebracht in 't donker, zittend op haar rystblok, en tellende met begeerigen vinger dat er wel waarlyk daarin zes-en-dertig diepe strepen stonden gekorven naast elkander. En ze had zich vermaakt met kunstigen schrik of ze zich misschien verrekende, of er wellicht nog eene ontbrak, om nogeens, en nogeens, en telkens weer te genieten van de heerlyke zekerheid dat er wel degelyk driemaal twaalf manen waren voorby gegaan sedert Saïd,ah haar zag voor het laatst. Ook zy zou thans, nu 't al zoo licht werd, haar oogen inspannen met vruchtelooze

vermoënis om de blikken te buigen over de kim, opdat ze de zon zouden ontmoeten, de trage zon, die wegbleef.... wegbleef.... Daar kwam een streep van blauwig rood die zich vastklemde aan de wolken, en de randen werden licht en gloeiend, en 't begon te bliksemen, en weer schoten er pylen van vuur door het luchtruim, maar ze vielen niet neder ditmaal, ze hechtten zich vast op een donkeren grond, en deelden hun gloed mede in grooter en grooter kringen, en ontmoetten elkander, kruisend, slingerend, wendend, dwalend, en ze vereenigden zich tot vuurbundels, en weerlichtten in gouden glans op een grond van paarlemoer, en er was rood, en blauw, en geel, en zilver, en purper, en azuur in dat alles.... o God, dat was de dageraad: dat was het weerzien van Adinda! Saidjah had niet geleerd te bidden, en 't ware ook jammer geweest hem dit te leeren, want heiliger gebed en vuriger dank dan er lag in de sprakelooze opgetogenheid zyner ziel, was niet te vatten in menschelyke taal. Hy wilde niet naar Badoer gaan. Het weerzien zelf van Adinda kwam hem minder schoon voor, dan de zekerheid haar straks te

zullen weerzien. Hy zette zich aan den voet van den ketapan en liet zyn oog dwalen over de landstreek. De natuur lachte hem toe, en scheen hem welkom te heeten als een moeder haar teruggekeerd kind. En even als deze haar vreugde schildert door eigenwillige herinnering aan de voorbygegane smart, by 't vertoonen van wat ze bewaarde als aandenken gedurende het afzyn, liet ook Saïdjah zich vermaken door 't weerzien van zoovele plekken die getuigen waren van zyn kort leven. Maar hoe ook zyn oogen of zyn gedachten ronddwaalden, telkens viel zyn blik en zyn verlangen terug op het pad dat van Badoer leidt naar den ketapan. Alles wat zyn zinnen waar namen, heette Adinda. Hy zag den afgrond links, waar de aarde zoo geel is, waar eens een jonge buffel verzonk in de diepte, daar hadden de dorpelingen zich verzameld om het dier te redden — want het is geen geringe zaak een jongen buffel te verliezen — en ze hadden zich neergelaten aan sterke rottankoorden. Adinda's vader was de moedigste geweest. . . . o, hoe zy in de handen klapte, Adinda! En daarginds aan de andere zyde, waar 't

kokosboschje wuift over de hutten van het dorp, daar ergens was Si-Oenah uit een boom gevallen, en gestorven. Hoe schreide zyn moeder: „omdat Si-Oenah nog zoo klein was,” jammerde zy.... alsof zy minder bedroefd zou geweest zyn als Si-Oenah grooter geweest ware. Maar klein was hy, dat is waar, want hy was kleiner en zwakker nog dan Adinda....

Niemand betrad het wegje dat van Badoer leidde naar den boom. Straks zou ze komen: o, zeker.... 't was nog zoo vroeg!

Saïdjah zag een badjing die met dartelevlugheid heen-en-weersprong tegen den stam van een klappaboorn. Het diertje — de ergeris van den eigenaar des booms, maar lief toch in gedaante en beweging — klauterde onvermoeid op-en-neder. Saïdjah zag het, en dwong zich er naar te blyven zien, wyl dit aan zyn gedachten rust gaf van een zwaren arbeid dien ze verrichtten sedert het opgaan der zon.... rust na het afmattend wachten. Welhaast uitten zich zyn indrukken in woorden en hy zong wat er omging in zyn ziel. Het ware my liever u zyn lied te kunnen voorlezen in 't maleisch, dat italiaansch van

Veel geluk, myn vlinder, ik wensch u heil!
Ge zult gewis vinden wat gy zoekt . . .
Maar ik zit alleen by het djati-bosch,
Wachtende op wat myn hart liefheeft.

Reeds lang heeft de vlinder gekust
De kenari die hy zoozeer bemint . . .
Maar nog altyd is myn ziel
En myn hart bitter bedroefd . . . Adinda!"

Er was niemand op het pad dat van Badoer
leidde naar den ketapan.
De zon begon reeds hoog te staan . . . er
was al hitte in de lucht.

„Zie, hoe de zon schittert daar omhoog,
Hoog boven den waringi-heuvel!
Ze voelt zich te warm en wenscht neertedalen
Om te slapen in zee, als in de armen van een gade.

Veel geluk, o zon, ik wensch u heil!
Wat gy zoekt, zult ge gewis vinden . . .
Maar ik zit alleen by het djati-bosch,
Wachtende op rust voor myn hart.

Reeds lang zal de zon ondergegaan wezen,
En slapen in de zee, als alles duister is . . .
En nog altijd zal myn ziel
En myn hart bedroefd zyn . . . Adinda!"

Nog was er niemand op den weg die er leidt van Badoer naar den ketapan.

„Als er niet langer vlinders zullen rondfladderen,
Als de sterren niet meer zullen schitteren,
Als de melatti niet meer welriekend zal wezen,
Als er niet langer bedroefde harten zijn,
Noch wild gedierte in het woud . . .
Als de zon verkeerd zal loopen,
En de maan vergeten wat oost en west is . . .
Als dan Adinda nog niet gekomen is,
Dan zal een engel met blinkende vleugelen
Neerdalen op aarde, om te zoeken wat daar achter-
bleef.
Dan zal myn lyk hier liggen onder den ketapan . . .
Mijn ziel is bitter bedroefd . . . Adinda!”

Nog was er niemand op het pad dat van Badoer leidde naar den ketapan.

„Dan zal myn lyk door den engel gezien worden.
Hy zal het zyn broederen aanwyzen met den vinger:

„Ziet daar is een gestorven mensch vergeten.
Zyn verstyfde mond kust een melatti-bloem.

Komt, dat wy hem opnemen en ten-hemel dragen,
Hem, die op Adinda gewacht heeft tot hy dood was.
Gewis, hy mag niet daar achterblyven,
Wiens hart de kracht had, zóó te beminnen!”

Dan zal op ééns myn verstyfde mond zich openen
Om Adinda te roepen, die myn hart lief heeft . . .
Nog éénmaal zal ik de melatti kussen
Die zy me gaf . . . Adinda . . . Adinda . . . !”

En nog altyd was er niemand op het pad dat
leidde van Badoer naar den ketapan.

O, ze was gewis tegen den morgenstond in
slaap gevallen, vermoeid van 't waken ge-
durende den nacht, van 't waken vele lange
nachten door! Zeker had ze niet geslapen
sedert weken: zóó was het!

Zou hy opstaan en naar Badoer gaan? Neen!
Mocht het schynen alsof er twyfel was aan
haar komst?

Als hy den man riep die daarginds zyn buffel
naar 't veld dreef? Die man was te ver. En
bovendien, Saïdjah wilde niet spreken over
Adinda, niet vragen naar Adinda.... hy
wilde haar weerzien, háár alleen, háár het
eerst! O zeker, zèker zou ze nu spoedig
komen.

Hy zou wachten, wachten....

Maar als ze ziek was, of.... dood?

Als een aangeschoten hert vloog Saïdjah 't
pad op, dat van den ketapan leidt naar het
dorp waar Adinda woonde. Hy zag niets en

hoorde niets, en toch had hy iets kunnen horen, want er stonden menschen op den weg by den ingang van het dorp, die riepen : „Saïdjah, Saïdjah!”

Maar . . . was 't zyn haast, zyn drift, die hem belette Adinda's huis te vinden? Hy was reeds voortgevlogen tot aan 't einde van den weg waar het dorp ophoudt, en als dolzinnig keerde hy terug, en sloeg zich voor 't hoofd omdat hy háár huis had kunnen voorbygaan, zonder het te zien. Maar weer was hy aan den ingang, en — myn God, was 't een droom? — weer had hy Adinda's huis niet gevonden! Nogeens vloog hy terug, en op een-maal bleef hy staan, greep met beide handen zyn hoofd, als om daaruit den waanzin wegtepersen die hem beving, en riep luide: „dronken, dronken, ik ben dronken!”

En de vrouwen van Badoer kwamen uit hare huizen, en zagen met deernis den armen Saïdjah daar staan, want zy herkenden hem en begrepen dat hy Adinda's huis zocht en wisten dat er geen huis van Adinda was in het dorp Badoer.

Want toen het distriktshoofd van Parang

Koedjang den buffel van Adinda's vader had weggenomen....

Ik heb gezegd, lezer, dat myn verhaal eentonig is.

... toen was Adinda's moeder gestorven van verdriet. En haar jongste zusje was gestorven, omdat het geen moeder had, die 't zoogde. En Adinda's vader, die vreesde voor de straf als hy zyn landrenten niet betaalde....

Ik weet het wel, ik weet het wel, dat myn verhaal eentonig is!

... Adinda's vader was heengegaan uit het land. Hy had Adinda meegenomen, met hare broeders. Maar hy had vernomen hoe de vader van Saïdjah te Buitenzorg was gestraft met rottanslagen omdat hy Badoer verlaten had zonder pas. En daarom was Adinda's vader niet gegaan naar Buitenzorg, noch naar Krawang, noch naar de Preanger, noch naar de Batavische ommelanden.... hij was gegaan naar Tjilang-kahan, het distrikt van Lebak, dat aan de zee grenst. Daar had hy zich verscholen in de bosschen, en gewacht op de komst van Pa-Ento, Pa-Lontah, Si-Oeniah, Pa-Ansioe, Abdoel-Isma en nog eenige anderen die door het distriktshoofd

van Parang-Koedjang beroofd waren van hun buffels, en die allen vreesden voor straf als ze hun landrenten niet betaalden. Daar hadden ze zich bynacht meester gemaakt van een visschersprauw, en waren in zee gestoken. Ze hadden westelyk gestuurd, en hielden het land rechts van zich, tot aan Javapunt. Vanhier waren zy noordwaarts gestevend tot ze Tanahitam voor zich zagen, dat de europesche zeelieden Prinsen-eiland noemen. Zy waren dat eiland omgezeild aan de oostzyde, en hadden toen aangehouden op de Keizersbaai, zich richtende op den hoogen piek in de Lampongs. Zóó althans was de weg dien men elkander fluisterend vóórzei in 't Lebaksche wanneer er gesproken werd over officieelen buffelroof en onbetaalde landrenten.

Maar de verbysterde Saïdjah verstond niet duidelyk wat men hem zeide. Zelfs begreep hy niet goed het bericht van den dood zyns vaders. Er was een gegons in zyn ooren als had men op een gong geslagen in zyn hoofd. Hy voelde hoe 't bloed met schokken werd gewrongen door de aderen aan zyn slapen, die dreigden te bezwyken onder den druk

van zoo zware uitzetting. Hy sprak niet, en staarde met verdoofden blik rond zonder te zien wat om en by hem was, en berstte eindelyk uit in akelig gelach.

Een oude vrouw nam hem mede naar haar huisjen en verpleegde den armen dwaas. Weldra lachte hy niet meer zoo akelig, maar toch sprak hy niet. Alleen 's nachts werden de huisgenooten opgeschrikt door zyn stem, als hy toonloos zong: „ik weet niet waar ik sterven zal” en eenige bewoners van Badoer legden geld tezamen, om een offer te brengen aan de boaja's van den Tjioedjong voor de genezing van Saïdjah, dien men voor zinneloos hield.

Maar zinneloos was hy niet.

Want eens by nacht, toen de maan helder lichtte, stond hy op van de baleh-baleh, en verliet zachtkens het huis, en zocht naar de plek waar Adinda gewoond had. Het was niet gemakkelyk die te vinden, omdat er zoovele huizen waren ingestort. Doch hy scheen de plaats te herkennen aan de wydte van den hoek, dien sommige lichtlynen door 't geboomte vormden by hare ontmoeting in zyn oog, zooals de zeeman peiling neemt

op vuurtorens of uitstekende bergpunten. Ja, dáár moest het zijn. . . . dáár had Adinda gewoond!

Struikelend over halfvergane bamboe en over stukken van 't neergevallen dak, baande hy zich een weg naar 't heiligdom dat hy zocht. En waarlyk, hy vond nog iets terug van den opstaanden pagger waarnaast Adinda's baleh-baleh gestaan had, en zelfs stak in dien pagger nog de bamboezen pin, waaraan ze haar kleed hing als ze zich te slapen legde. . . . Maar de baleh-baleh was ingestort als het huis, en byna vergaan tot stof. Hy nam een handvol daarvan, drukte dat aan zyn geopende lippen, en ademde zeer diep. . . . Den volgenden dag, vraagde hy aan de oude vrouw die hem verpleegd had, waar 't rystblok was dat er gestaan had op het erf van Adinda's huis? De vrouw was verheugd dat ze hem hoorde spreken, en liep het dorp rond om dat blok te zoeken. Toen zy den nieuwen eigenaar aan Saïdjah kon aanwyzen, volgde deze haar zwygend, en by het rystblok gebracht, telde hy daarop twee en dertig ingekorven strepen. . . .

Toen gaf hy de vrouw zooveel Spaansche-

matten als noodig was tot het koopen van een buffel, en verliet Badoer. Te Tjilang Kahan kocht hy een visschersprauw, en kwam daarmee na eenige dagen zeilens in de Lampongs aan, waar de opstandelingen zich verzetten tegen het nederlandsch gezag. Hy sloot zich aan by een bende Bantammers, niet om te strijden zoozeer als om Adinda te zoeken. Want hy was zacht van aard, en meer ontvankelijk voor droefheid dan voor bitterheid.

Op zekeren dag dat de opstandelingen opnieuw waren geslagen, doolde hy rond in een dorp dat pas veroverd was door het nederlandsch leger, en dus in brand stond. Saïdjah wist dat de bende, die daar vernietigd was geworden, grootendeels uit Bantammers had bestaan. Als een spook waarde hy rond in de huizen die nog niet geheel verbrand waren, en vond het lyk van Adinda's vader met een klewang-bajonet-wonde in de borst. Naast hem zag Saïdjah de drie vermoorde broeders van Adinda, jongelingen, byna kinderen nog, en een weinig verder het lyk van Adinda, naakt, afschuwelyk mishandeld....

Er was een smal strookje blauw lynwaad ingedrongen in de gapende borstwond die een eind scheen gemaakt te hebben aan een lange worsteling....

Toen liep Saïdjah eenige soldaten te-gemoet, die met geveld geweer de laatstlevende opstandelingen in 't vuur dreven van de brandende huizen. Hy omvademde de breede zwaardbajonetten, drukte zich voorwaarts met kracht, en drong nog de soldaten terug met een laatste inspanning toen de gevesten stuitten tegen zyn borst.

VERKLARING DER MALEISCHE WOORDEN

Allang-allang: *riet, reuzen- of prairiegras.*
Amokh: *razernij.*
Atap: *soort van waterpalm.*
Badjing: *eekhoorntje.*
Baleh-baleh: *bamboezen rustbank.*
Bendie: *chais, tilbury.*
Boaja: *kaaiman.*
Galangan: *smal dijkje.*
Ikat-Pendineng: *Agraaf van een buikband.*
Kahin: *kleed.*
Kamoening: *geel gevlamd hout.*
Kapala: *een der uiteinden van een sarong.*
Kerbo: *Javaansche buffel.*
Klamboe: *gordijn.*
Kondeh: *haarwrong op het achterhoofd.*
Lalayang: *vlieger.*
Lombong: *bergplaats voor rijst en padie.*
Matah-glap: *razernij, (verdonkerd oog).*
Melatti: *wit bloempje met sterken jasmijneur.*
Oeser-oeseran: *haarkringen op den kruin.*
Ontong: *geluk, voordeel.*
Padie: *rijst in den bolster.*
Pagger: *heg.*
Parang: *kapmes.*
Patjol: *houweelachtige spade.*
Pelitah: *lampje.*
Penghoeloe: *priester.*
Poesaka: *Erfstuk.*
Pontianak: *spook dat zich in boomen ophoudt.*
Sawah: *kunstmaticg bevoeid rijstveld.*
Sebah: *vergadering van dorpschouten.*
Toedoeng: *schotelvormig hoofddeksel*

Van dit boekje werden in 't voorjaar van 1937 zesduizend vijfhonderd exemplaren gedrukt voor de leden van de W.B.-Vereeniging, benevens vijfendertig genummerde exemplaren. L. J. Eland versierde den omslag. Gedrukt op de persen van de Wereldbibliotheek: de exemplaren voor de leden op houtvrijestof van van Gelder Zonen; de genummerde exemplaren 1-35 op Oud-Hollandsch Vergé V.G.Z.

SAIDJAH

ADINDA

